

Regeringens proposition till Riksdagen om godkännande av den konvention om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg och det protokoll till konventionen om miniminormer i handelsfartyg som antagits vid den åttiofjärde Internationella arbetskonferensen samt till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i konventionen som hör till området för lagstiftningen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

Internationella arbetsorganisationens (ILO) allmänna konferens, Internationella arbetskonferensen, antog 1996 konvention nr 180 om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg jämte den kompletterande rekommendationen nr 187 och det protokoll som hänför sig till 1976 års konvention nr 147 om miniminormer i handelsfartyg.

Konventionen om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg innehåller bestämmelser om maximiarbetstiden och minimivilotiden för sjömän under en given tidsrymd. Vidare innehåller den bestämmelser om bemanningen på fartyg och om redarens och befälhavarens ansvar.

Finland ratificerade konvention nr 147 år 1978. Syftet med det protokoll som hänför sig till konventionen är att höja miniminormerna i handelsfartyg så, att varje medlemsstat som ratificerar protokollet skall förbinda sig att iaktta de två konventioner som nämns i del A i tilläggsbilagan till protokollet. Av konventionerna har konvention nr 133 om besättningens bostäder ombord på fartyg ratificerats av Finland 1974. Den andra är konvention nr 180, som föreslås bli godkänd och satt i kraft enligt denna proposition.

I denna proposition föreslås att riksdagen

skall godkänna konvention nr 180 och protokollet till konvention nr 147 samt ett förslag till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i konventionen som hör till området för lagstiftningen. Bestämmelserna om minimivilotider och arbetstidsdokument i sjöarbetstidslagen och lagen om arbetstiden på fartyg i inrikesfart ändrades den 1 mars 2001 så att de uppfyller kraven enligt konvention nr 180. När konventionen godkänns undanröjs också hindret för ratificering av det protokoll som hänför sig till konvention nr 147.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft vid samma tidpunkt som konventionen träder i kraft för Finlands del. Det föreslås att om ikraftträdandet skall bestämmas genom förordning av republikens president.

Konventionen nr 180 träder i kraft sex månader och protokollet till konventionen nr 147 tolv månader efter den dag då generaldirektören har registrerat ratifikationerna från fem medlemsstater, av vilka tre har en handelsflotta av en bruttodräktighet på minst en miljon. Därefter träder konventionen nr 180 i kraft för varje medlemsstat sex månader och protokollet till konventionen nr 147 tolv månader efter den dag då ratifikationen har registrerats.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	2
ALLMÄN MOTIVERING.....	3
1. Beredningen av propositionen.....	3
2. Nuläge	3
2.1. ILO:s konvention nr 180 om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg	3
2.2. 1996 års protokoll till ILO:s konvention nr 147 om miniminormer i handelsfartyg. 3	
3. Propositionens verkningar.....	3
4. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll.....	3
DETALJMOTIVERING.....	4
1. ILO:s konvention nr 180 om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg	4
1.1. Innehållet i konventionen.....	4
1.2. Konventionens förhållande till lagstiftningen i Finland	4
1.2.1. Sjöarbetstidslagen.....	4
1.2.2. Lag om arbetstiden på fartyg i inrikesfart	5
1.3. Konventionens förhållande till gemenskapslagstiftningen.....	6
2. 1996 års protokoll till ILO:s konvention nr 147 om miniminormer i handelsfartyg.....	6
2.1. Innehållet i protokollet.....	6
2.2. Protokollets förhållande till lagstiftningen i Finland.....	6
2.3. Protokollets förhållande till gemenskapslagstiftningen.....	7
3. Ikraftträdande och uppsägning	7
4. Behovet av riksdagens samtycke och behandlingsordning.....	7
LAGFÖRSLAG.....	9
om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i konventionen om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg	9

ALLMÄN MOTIVERING

1. Beredningen av propositionen

ILO:s konvention nr 180 om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg och det protokoll som hänför sig till ILO:s konvention nr 147 om miniminormer i handelsfartyg bereddes preliminärt 1994 vid ett för sjöfartsbranschen ordnat möte på trepartsbasis. De slutliga handlingarna antogs vid den åttiofjärde Internationella arbetskonferensen 1996.

I enlighet med artikel 19 i Internationella arbetsorganisationens (ILO) stadga förde regeringen konvention nr 180 jämte rekommendation nr 187 och protokollet till konvention nr 147 till riksdagen för behandling på hösten 1998 (RP 154/1998 rd). Utlåtande för beredningen av regeringspropositionen gavs av trafikministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, Kommunala arbetsmarknadsverket, Statens arbetsmarknadsverk, Sjöfartsverket och delegationen för sjömansärenden.

Trots att godkännande av handlingarna förespråkades i utlåtandena, konstaterades att för att konventionen skall kunna godkännas förutsätts ändringar i sjöarbetstidslagen (296/1976) och lagen om arbetstiden på fartyg i inrikesfart (248/1982). Eftersom ratificering av protokollet i sin tur förutsatte att konventionen godkänns, konstaterade regeringen i sin proposition att det inte förelåg förutsättningar för att ratificera handlingarna. Rekommendation nr 187, som kompletterar konvention nr 180, bringades till riksdagens kännedom för att beaktas i det framtida lagstiftningsarbetet. Ärendet behandlades också av Finlands ILO-delegation, som ansåg det viktigt att konvention nr 180 och protokollet till konvention nr 147 ratificeras.

Denna proposition har beretts som tjänsteuppdrag vid arbetsministeriet och godkänts av delegationen för sjömansärenden som finns vid arbetsministeriet samt Finlands ILO-delegation. Propositionen baserar sig på regeringens proposition (RP 6/2001 rd) med förslag till lagar om ändring av sjöarbetstidslagen och lagen om arbetstiden på fartyg i inrikesfart samt till lagar som har

samband med dem.

2. Nuläge

2.1. ILO:s konvention nr 180 om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg

Konvention nr 180 innehåller bestämmelser om sjömäns arbetstider och vilotider, bemanningen på fartyg, redares och befälhavares ansvar samt om tillämpning av konventionen. Enligt konventionen får medlemsstaterna enligt eget val fastställa antingen en maximiarbetstid, som inte får överskridas inom en given tidsrymd, eller en minimivilotid, som skall tillhandahållas under en given tidsrymd som anges i konventionen. Utgångspunkten är dessutom att den normala arbetstidsnormen för sjömän skall grundas på en åtta timmars arbetsdag med en vilodag i veckan utöver vila på allmänna helgdagar.

I Finland tillämpas i fråga om sjömän antingen sjöarbetstidslagen eller lagen om arbetstiden på fartyg i inrikesfart. Bestämmelserna om minimivilotider i lagarna ändrades genom en lag om ändring av sjöarbetstidslagen (151/2001) och en lag om ändring av lagen om arbetstiden på fartyg i inrikesfart (152/2001) så, att bestämmelserna om sjömäns arbetstid nu motsvarar ILO:s konvention nr 180 och rådets direktiv 1999/63/EG om det avtal om arbetstidens organisation för sjömän som ingåtts av European Community Shipowners' Association (ESCA) och Federation of Transport Workers' Unions in the European Union (FST), nedan sjömännens arbetstidsdirektiv. Genom ändringarna utökades också sjöfartens arbetsgivar- och arbetstagarorganisationers möjligheter att genom kollektivavtal komma överens om något annat än vad som föreskrivs i de bestämmelser i lagen som är av tvingande natur. Dessutom ändrades lagarnas bestämmelser om arbetstidsdokument så, att bestämmelserna om arbetsskiftsförteckningar och arbetsscheman förenhetligades så att de

motsvarar ovan nämnda internationella handlingar och motsvarande bestämmelser i arbetstidslagen.

2.2. 1996 års protokoll till ILO:s konvention nr 147 om miniminormer i handelsfartyg

Konvention nr 147 syftar till att effektivisera den internationella kontrollen av indisponerade fartyg, höja säkerheten till sjöss och förbättra levnads- och arbetsförhållandena för sjömän. Det protokoll som hänför sig till konventionen syftar till att höja miniminormerna i handelsfartyg så, att varje medlemsstat som ratificerar protokollet samtidigt skall godkänna två av de konventioner som anges i del A i tilläggsbilagan till protokollet. Dessutom kan medlemsstaten, om den så önskar, godkänna en eller flera av de konventioner som anges i del B i tilläggsbilagan till protokollet.

De konventioner som nämns i del A i tilläggsbilagan till protokollet är konvention nr 133 om besättningens bostäder ombord på fartyg och konvention nr 180 om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg.

De konventioner som nämns i del B i tilläggsbilagan är konvention nr 108 angående nationella identitetshandlingar för sjömän, konvention nr 135 om arbetstagarrepresentanters skydd inom företaget och åtgärder för att underlätta deras verksamhet, konvention nr 164 om hälsoskydd och sjukvård för sjömän samt konvention nr 166 om sjömäns hemresa.

Miniminormerna för finländska handelsfartyg motsvarar kraven i konvention nr 147, och godkännandet av det protokoll som hänför sig till konventionen förutsätter

inte några ändringar i lagstiftningen. Eftersom konvention nr 133 redan har ratificerats förutsätter godkännandet av protokollet bara att konvention nr 180 ratificeras.

3. Propositionens verkningar

Eftersom lagstiftningen i Finland uppfyller kraven i konvention nr 180 och i protokollet till konvention nr 147 har propositionen inte några betydande ekonomiska verkningar eller några betydande verkningar i fråga om organisation.

4. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

Konvention nr 180 och protokollet till konvention nr 147 hör samman med sjömännens arbetstidsdirektiv, som medlemsstaterna förutsätts genomföra senast den 30 juni 2002. Direktivet kompletteras av Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/95/EG om tillsyn av efterlevnaden av bestämmelser om arbetstidens längd för sjömän ombord på fartyg som anlöper gemenskapens hamnar. Direktivets mål uppnås genom att medlemsstaterna kontrollerar arbetstidsarrangemangen på fartyg registrerade för sådana länders flagg som inte hör till gemenskapen och som anlöper gemenskapens hamnar. Syftet är att säkerställa att arrangemangen är förenliga med sjömännens arbetstidsdirektiv. För att arbetstidsarrangemangen på fartyg utanför gemenskapen skall kunna kontrolleras förutsätts dock att medlemsländerna har ratificerat både konvention nr 180 och protokollet till konvention nr 147.

DETALJMOTIVERING

1. ILO:s konvention nr 180 om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg

1.1. Innehållet i konventionen

Konventionen tillämpas på fartyg som används i handelssjöfart till havs och som är registrerade i en medlemsstat för vilken konventionen gäller. Om det är oklart om ett fartyg skall anses vara ett handelsfartyg enligt konventionen, skall frågan avgöras av den behöriga myndigheten efter samråd med representativa redar- och sjöfolksorganisationer. Konventionen innehåller definitioner av begreppen behörig myndighet, arbetstid, vilotid, sjöman och redare. Med arbetstid avses den tid under vilken en sjöman åläggs att arbeta för fartyget och med vilotid annan tid än arbetstid. Vilotiden innefattar dock inte kortare raster.

Enligt artikel 3 skall medlemsstaterna, inom de gränser som anges i artikel 5, fastställa antingen en maximiarbetstid eller en minimivilotid för sjömän.

I artikel 4 förutsätts att den normala arbetstiden för sjömän är åtta timmar i dygnet. Dessutom skall sjömän ges en vilodag i veckan utöver de allmänna helgdagarna. Genom kollektivavtal kan dock fastställas arbetstidsarrangemang som avviker från standarden, förutsatt att arrangemanget inte är oförmånligare än vad som fastställts i konventionen.

Enligt artikel 5 får maximiarbetstiden inte överstiga 14 timmar under någon 24-timmarsperiod eller 72 timmar under någon sjudagarsperiod. Om medlemsstaten väljer att reglera minimivilotiden, får minimivilotiden för en sjöman inte understiga tio timmar under någon 24-timmarsperiod eller sammanlagt 77 timmar under någon sjudagarsperiod (stycke 1). Vilotiden får uppdelas i högst två perioder, varav den ena skall vara minst sex timmar. Avståndet mellan två på varandra följande viloperioder får inte överstiga 14 timmar (stycke 2). Genom kollektivavtal får dock medges undantag, förutsatt att sjömannen gottgörs för den ledighet som anges i ovan nämnda norm, t.ex. i form av en längre

ledighet (stycke 6).

Mönstringsövningar, brandövningar och livbåtsövningar samt andra i nationella eller internationella instrument föreskrivna övningar skall genomföras så att de förorsakar minsta möjliga störning av viloperioder (stycke 3). En sjöman som står till förfogande och vars vilotid avbryts av en kallelse till arbete skall som kompensation ges en likvärdig viloperiod (stycke 4). I avsaknad av kollektivavtal eller skiljedom eller om bestämmelserna i ett kollektivavtal eller en skiljedom är otillräckliga i fråga om säkerställande av vilotider, skall den behöriga myndigheten fastställa sådana bestämmelser som säkerställer att sjömännen får tillräcklig vila (stycke 5).

Enligt konventionen skall på fartyg på en lättillgänglig och synlig plats anslås en tablå för arbetstidsarrangemangen ombord, vilken utvisar tjänstgöringsschema till sjöss och i hamn samt den maximiarbetstid eller minimivilotid som föreskrivs i lagstiftningen eller i kollektivavtal som gäller flaggstaten (stycke 7). Tablåen skall upprättas enligt ett standardformulär och på det arbetsspråk som används ombord på fartyget eller på arbetsspråket och på engelska (stycke 8).

Enligt artikel 6 får sjömän under 18 år inte arbeta nattetid. Med natt avses en tid av minst nio på varandra följande timmar som omfattar tiden från midnatt till klockan fem på morgonen. Förbudet gäller dock inte utbildning av unga sjömän mellan 16 och 18 år i enlighet med fastställda program och tidsscheman.

Enligt artikel 7 gäller inte bestämmelserna om maximiarbetstid och minimivilotid i fråga om arbete som behövs för fartygets, de ombordvarandes eller lastens omedelbara säkerhet eller för att lämna hjälp åt andra fartyg eller personer i sjönöd (stycke 1). Fartygets befälhavare har rätt att fordra att dylikt arbete utförs så länge det är nödvändigt (stycke 2). Efter detta skall sjömän som utfört nämnda arbete få en tillräcklig viloperiod som kompensation (stycke 3).

Artiklarna 8 och 9 gäller förande och fastställande av arbetstidsjournaler. Enligt artikel 8 skall arbetstidsjournaler föras över sjömannens dagliga arbetstid och vilotid. En

sjöman skall få ett exemplar av de journaler som gäller honom eller henne (stycke 1). Den behöriga myndigheten skall fastställa formulär till journaler för sjömännens arbetstid eller deras vilotid med beaktande av ILO:s eventuella riktlinjer eller använda ett standardformulär som organisationen har upprättat. Formuläret skall vara avfattat på det arbetsspråk som används ombord på fartyget eller på arbetsspråket och på engelska (stycke 2). I artikeln föreskrivs också att nationell lagstiftning och relevanta kollektivavtal skall finnas till påseende ombord på fartyget (stycke 3).

Enligt artikel 9 skall myndigheten granska och styrka journalernas riktighet.

Artikel 10 förpliktar myndigheterna att vidta åtgärder vid överträdelse av bestämmelserna om arbetstiden eller vilotiden. Vid behov skall en översyn av fartygets bemanning göras för att förhindra eventuella nya överträdelser.

Enligt artikel 11 skall varje fartyg ha tillräcklig bemanning i överensstämmelse med det dokument om minsta betryggande bemanning eller motsvarande som den behöriga myndigheten har utfärdat (stycke 1). Vid fastställande eller översyn av bemanningsnivåerna skall myndigheterna beakta de instrument av Internationella sjöfartsorganisationen som nämns i konventionens ingress samt behovet att undvika eller så långt som möjligt minimera överskridande av arbetstid för att trygga tillräcklig vila och begränsa utmattnings (stycke 2).

Enligt artikel 12 får ingen person under 16 år arbeta ombord på fartyg.

Artikel 13 förpliktar redaren att se till att befälhavaren har nödvändiga resurser för att uppfylla förpliktelseerna i konventionen, bl.a. angående lämplig bemanning på fartyget. Befälhavaren skall vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de krav på sjömäns arbetstid och vilotid som följer av konventionen uppfylls.

Enligt artikel 14 skall medlemsstaten vara ansvarig för tillämpningen av konventionens föreskrifter genom lagar och bestämmelser, om inte verkan ges åt föreskrifterna genom kollektivavtal, skiljedomsutslag eller domstolsbeslut.

Enligt artikel 15 skall medlemsstaten vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkra att konventionens bestämmelser genomförs (punkt a). Medlemsstaten skall vidmakthålla

lämplig tillsynstjänst för att övervaka tillämpningen av de åtgärder som vidtagits för att ge kraft åt konventionen och förse tillsynstjänsten med nödvändiga resurser för detta ändamål (punkt b). Efter samråd med redar- och sjöfolksorganisationerna skall medlemsstaten dessutom fastställa förfaranden för att utreda klagomål i frågor som täcks av konventionen (punkt c). Artiklarna 17—24 innehåller gängse slutbestämmelser som hör till ILO:s konventioner.

1.2. Konventionens förhållande till lagstiftningen i Finland

1.2.1. Sjöarbetstidslagen

I sjöarbetstidslagen regleras arbetstidsfrågor för sjömän som tjänstgör på fartyg i utrikesfart. Lagen tillämpas på arbete som utförs i anställningsförhållande och på arbete som utförs i tjänsteförhållande.

Till följd av internationella förpliktelser ändrades bestämmelserna om minimivilotider i sjöarbetstidslagen den 1. mars 2001. Samtidigt utökades också avtalsrätten för sjöfartens riksomfattande arbetsmarknadsorganisationer.

Bestämmelser om minimiarbetstider finns i 9 a §. I 1 mom. sägs att under varje period av 24 timmar skall en arbetstagare ges en vilotid på minst tio timmar (dygnsvila) och under varje period av sju dagar en vilotid på sammanlagt minst 77 timmar. Minimivilotiden är inte bunden till ett dygn utan till en period av 24 timmar.

I 2 mom. sägs att vilotiden per dygn kan delas upp i högst två perioder, av vilka den ena skall vara oavbrutet i minst sex timmar. Vilotiden kan under högst två på varandra följande perioder av 24 timmar förkortas till sex timmar åt gången, om arbetstagaren under varje period av sju dagar ges en vilotid på minst 77 timmar. Om arbetsarrangemangen så kräver kan arbetstagarens dygnsvila på tio timmar således förkortas till sex timmar, dock högst under två på varandra följande perioder av 24 timmar. Då gäller det dock att se till att arbetstagaren ges ersättande vilotider så, att han eller hon under varje tidsperiod av sju dagar får en vilotid på minst 77 timmar.

I 3 mom. bestäms om minimivilotiden för vakthållande personal. Vakthållande personal definieras enligt 1978 års internationella

konvention angående normer för sjöfolks utbildning, certifiering och vakthållning (FördrS 22/1984), nedan STCW-konventionen, förordningen om fartygsbemanning, besättningens behörighet och vakthållning (1256/1997) och trafikministeriets beslut (1257/1997) om tillämpning av nämnda förordning.

På fartygen ordnas vakthållningen i allmänhet som verksamhet dygnet runt, i första hand i form av vakt på kommandobrygga, däck och maskinavdelning samt som radiovakthållning. Den vakthållande personalen arbetar i allmänhet i skift enligt ett arbetstidsschema som uppgjorts på förhand. I 3 mom. sägs att under varje period av 24 timmar skall vakthållande personal ges en vilotid på minst tio timmar. Tidpunkten för vila är inte knuten till dygnsdefinitionen och inte heller till tidpunkten för när arbetsskiftet eller vaken börjar. Vilotiden kan delas upp i högst två perioder, av vilka den ena skall vara oavbrutet i minst sex timmar. Delningen gör det möjligt att tillämpa t.ex. ett sådant treskiftssystem att de anställda som håller vakt arbetar två skift på fyra timmar vardera. Då blir det tid för åtta timmar vila mellan arbetsskiften.

Den vakthållande personalens minimivilotid kan under högst två på varandra följande perioder av 24 timmar förkortas till sex timmar åt gången, om arbetstagaren under varje sjudygnperiod ges en vilotid på minst 70 timmar. För den vakthållande personalen kan vilotiden tillfälligt förkortas till sex timmar åt gången, dvs. högst under två på varandra följande perioder om 24 timmar. Därefter skall arbetstagaren ges en vilotid på minst tio timmar. Ersättande vilotider med anledning av förkortad minimivilotid skall ges så att arbetstagaren under varje sjudygnperiod får en minimivilotid på 70 timmar enligt lagrummet, vilket förutsätts i STCW-konventionen. Tidpunkten för när ersättande vilotider ges skall framgå av arbetsskiftsförteckningen eller vaktscemat.

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. tillämpas på andra än sjömän som går vakt och 3 mom. tillämpas på vakthållande personal. Om en arbetstagares arbetsuppgifter varierar så att han eller hon ibland omfattas av bestämmelserna om minimivila enligt 1 och 2 mom. och ibland enligt 3 mom., skall det när vakterna ordnas säkerställas att också den som kommer på sitt första vaktpass har fått

vila tillräckligt. Enligt 51 § förordningen om fartygsbemanning, besättningens behörighet och vakthållning skall vakthållningen arrangeras på ett sådant sätt att den vakthållande personalens prestationsförmåga inte försvagas av trötthet.

I syfte att garantera arbetstagarnas arbetsskick föreskrivs i 9 a § 4 mom. att om en arbetstagares vilotid störs av en kallelse till arbete, skall han eller hon ges tillräckligt med ersättande vilotid. I 5 mom. sägs att raster som är kortare än 30 minuter inte räknas in i den vilotid som avses i paragrafen.

Med stöd av vad som anförts ovan kan det konstateras att bestämmelserna i sjöarbetstidslagen motsvarar konventionens bestämmelser om längden på och periodiseringen av minimivilotiderna.

Med anledning av artikel 6 i konventionen, enligt vilken arbetstagare som är under 18 år inte får utföra nattarbete, togs en specialbestämmelse om unga arbetstagare in i sjöarbetstidslagen.

Enligt 9 b § skall arbetstagare under 18 år ges en minst nio timmar lång oavbruten vilotid per dygn. Unga arbetstagare får inte hållas i arbete mellan klockan 24 och klockan 05, om det inte är fråga om ett övningsprogram som hänför sig till den ungas utbildning. Bestämmelsen uppfyller det krav på förbud mot nattarbete för personer under 18 år och det krav på oavbruten vilotid som uppställs i artikel 6 i konventionen.

Enligt 19 a § sjöarbetstidslagen skall för varje arbetsplats uppgöras en arbetsskiftsförteckning och ett vaktschema. Av dem skall framgå när arbetstiden börjar och slutar samt tidpunkterna för vilotider. Vaktscemat innehåller uppgifter om när vaken börjar och slutar samt personens namn och uppgift på fartyget. Förteckningen och schemat skall avfattas på fartygets arbetsspråk samt på engelska. De skall göras upp för en arbetsperiod eller minst två veckor åt gången och finnas framlagda på en synlig plats på fartyget.

Enligt 21 § skall arbetsgivaren hålla sjöarbetstidslagen och med stöd av den utfärdade verkställighetsbestämmelser samt vederbörande myndighets beslut om undantag som beviljats från dem framlagda på lämpligt ställe på fartyget. Arbetsgivaren skall också hålla framlagda de kollektivavtalsbestämmelser genom vilka

avvikelser gjorts från lagens bestämmelser om definitioner, ordinarie arbetstid, placering av arbetstiden, tillämpningsområde för begränsningar i fråga om arbete på helgdagar och lördagar, skiftesarbeters och ekonomiarnas skyldighet att arbeta på helgdagar och lördagar, hållande i övertidsarbete, utjämningschema för arbetstiden samt om arbetsskiftsförteckning och vaktschema.

Ovan nämnda bestämmelser i sjöarbetstidslagen uppfyller bestämmelserna i artikel 5 stycke 7 i konventionen, vilka gäller framläggande av tidsscheman för arbete till sjöss och i hamn, den maximiarbetsdag eller minimivilotid som föreskrivs i lagar, bestämmelser eller kollektivavtal som gäller flaggstaten, samt bestämmelsen i artikel 8 stycke 3, som gäller framläggning av nationell lagstiftning och kollektivavtal.

I enlighet med 20 § sjöarbetstidslagen skall arbetsgivaren bokföra antalet arbetstimmar och de ersättningar som betalts för dem särskilt för varje arbetstagare. I bokföringen skall antecknas alla arbetstimmar samt separat antalet arbetstimmar i övertids-, nöd- och söndagsarbete och de förhöjda andelar som betalts för dem. Vid ersättning för övertidsarbete räknas då en påbörjad halvtimme som en full halvtimme. Arbetsgivaren skall förvara arbetstidsbokföringen åtminstone till utgången av den tid som i 15 § föreskrivs för väckande av talan. Arbetstidsbokföringen skall på begäran uppvisas för den som förrättar arbetarskyddsinspektion samt för arbetstagarnas förtroendeman eller, om en sådan inte har valts, för arbetarskyddsfullmäktigen. En arbetstagare eller en av honom eller henne befullmäktigad har rätt att få en skriftlig utredning om anteckningar som gäller arbetstagaren i arbetsskiftsförteckningarna, vaktschema och arbetstidsbokföringen. Bestämmelsen motsvarar vad som i artikel 8 föreskrivs om förande av journaler över arbetstiden.

Bestämmelserna i sjöarbetstidslagen har utfärdats till skydd för arbetstagarna. Avvikelser från bestämmelserna kan inte göras genom arbetsavtal mellan arbetstagaren och arbetsgivaren. I 20 a § sägs att ett avtal som inskränker de förmåner som enligt sjöarbetstidslagen tillkommer arbetstagare är ogiltigt, om inte något annat följer av lagen.

I 20 b § bestäms om undantag från lagens

bestämmelser genom riksomfattande kollektivavtal. Enligt 1 mom. kan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer vars verksamhetsområde omfattar hela landet ingå kollektivavtal som innebär avvikelser från lagens bestämmelser om definitioner, ordinarie arbetstid, placering av arbetstiden, tillämpningsområde för begränsningar i fråga om arbete på helgdagar och lördagar, skiftesarbeters och ekonomiarnas skyldighet att arbeta på helgdagar och lördagar, hållande i övertidsarbete, utjämningschema för arbetstiden samt om arbetsskiftsförteckning och vaktschema. Genom kollektivavtal får dock inte göras avvikelser från bestämmelserna om minimivilotider eller nattarbete för unga arbetstagare. Bestämmelsen stämmer överens med artikel 5 stycke 6 i konventionen, vilket möjliggör avvikelser från konventionsbestämmelserna genom kollektivavtal, förutsatt att arbetstagaren trots allt beviljas fritid enligt konventionen, t.ex. som en längre ledighet.

1.2.2. Lag om arbetstiden på fartyg i inrikesfart

Lagen om arbetstiden på fartyg i inrikesfart tillämpas på arbete som på grund av anställnings- eller tjänsteförhållande utförs ombord på fartyg i inrikesfart. I analogi med sjöarbetstidslagen ändrades bestämmelserna om minimivilotider den 1 mars 2001 så, att de motsvarar sjömännens arbetstidsdirektiv och ILO:s konvention nr 180. Utöver bestämmelser om arbetstider och vilotider innehåller lagen bestämmelser om reglering och förläggning av arbetstiden, beredskapstider och arbetstid, övertidsarbete och ersättning för övertidsarbete, arbete på helgdag samt arbetstidsdokument.

I 12 § bestäms om arbetstagarnas vilotid per dygn. Paragrafen motsvarar 9 a § sjöarbetstidslagen. Under varje period av 24 timmar skall en arbetstagare ges en vilotid på minst tio timmar (dygnsvila) och under varje period av sju dagar en vilotid på sammanlagt minst 77 timmar. På motsvarande sätt kan vilotiden per dygn delas in i högst två perioder, av vilka den ena skall vara oavbrutet i minst sex timmar. Vilotiden kan under högst två på varandra följande perioder av 24 timmar förkortas till sex timmar åt gången, om arbetstagaren under varje period

av sju dagar ges en vilotid på minst 77 timmar.

Under varje period av 24 timmar skall vakthållande personal ges en vilotid på minst tio timmar. Vilotiden kan förkortas enligt ovan, om arbetstagaren under varje period av sju dagar ges en vilotid på minst 70 timmar. I 4 mom. föreskrivs dessutom att en arbetstagare skall ges tillräckligt med ersättande vilotid, om hans eller hennes vilotid störs av en kallelse till arbete. I 5 mom. föreskrivs i likhet med sjöarbetstidslagen att raster som är kortare än 30 minuter inte räknas in i vilotiden.

Bestämmelserna stämmer överens med bestämmelserna om minimivilotider i konventionen.

I 12 b § finns en specialbestämmelse om unga arbetstagare. I analogi med 9 b § sjöarbetstidslagen föreskrivs att arbetstagare under 18 år skall ges en minst nio timmar lång oavbruten vilotid per dygn. Dessutom sägs att unga arbetstagare inte får hållas i arbete mellan klockan 24 och klockan 05, om det inte är fråga om ett övningsprogram som hänför sig till den ungas utbildning. Bestämmelsen uppfyller konventionens krav på förbud mot nattarbete för personer under 18 år och på oavbruten vilotid.

I 19 § bestäms om skyldigheten att göra upp arbetsskiftsförteckningar och vaktsscheman. För varje arbetsplats skall på fartygets arbetspråk uppgöras arbetsskiftsförteckningar och vaktsscheman, av vilka framgår när arbetstagarnas ordinarie arbetstid börjar och slutar samt tidpunkterna för vilotiderna per dygn och per vecka. Av vaktsschemat för den vakthållande personalen skall framgå personens namn och uppgift på fartyget samt tidpunkterna när vakten börjar och slutar. Arbetsskiftsförteckningen och vaktsschemat skall göras upp för en arbetsperiod eller minst två veckor åt gången. Eventuella ändringar skall göras utan dröjsmål. Arbetsskiftsförteckningen och vaktsschemat skall finnas framlagda på en lämplig plats på fartyget.

Enligt 24 § skall arbetsgivaren hålla lagen om arbetstiden på fartyg i inrikestrafik och de bestämmelser som utfärdats med stöd av den framlagda ombord på fartyget. Detsamma gäller arbets- och tjänstekollektivavtal genom vilka avvikelser gjorts från bestämmelserna om arbetstidens förläggning i 5 —7 §, beredskapstider och arbetstid, dagliga vilotider, vilotid per vecka,

befälhavares fritidsperioder, ersättning för övertidsarbete per dygn och per vecka, fritid som övertidsersättning, arbete på helgdag, avlösningssystemet samt

arbetsskiftsförteckningar och vaktsscheman.

De ovan nämnda bestämmelserna uppfyller bestämmelserna i artikel 5 stycke 7 i konvention nr 180, vilka gäller framläggning av tidsscheman för arbete till sjöss och i hamn, den maximiarbetstid eller minimivilotid som föreskrivs i lagar, bestämmelser eller kollektivavtal som gäller flaggstaten, samt bestämmelsen i artikel 8 stycke 3, som gäller framläggning av den nationella lagstiftningen och kollektivavtal.

I 19 a § bestäms om arbetstidsbokföring. Bestämmelsen motsvarar 19 a § sjöarbetstidslagen. Arbetsgivaren skall bokföra antalet arbetstimmar för varje arbetstagare. I bokföringen skall antecknas alla arbetstimmar samt separat antalet arbetstimmar i övertids-, nöd- och söndagsarbete och de förhöjda andelar som betalts för dem. Vid ersättning för övertidsarbete räknas då en påbörjad halvtimme som en full halvtimme. I enlighet med sjöarbetstidslagen föreskrivs att arbetsgivaren skall förvara arbetstidsbokföringen åtminstone till utgången av tiden för väckande av talan. Arbetstidsbokföringen skall på begäran uppvisas för den som förrättar arbetarskyddsinspektion samt för arbetstagarnas förtroendeman eller, om en sådan inte har valts, för arbetarskyddsfullmäktigen. En arbetstagare eller en av honom eller henne befullmäktigad har rätt att få en skriftlig utredning om anteckningar som gäller arbetstagaren i arbetsskiftsförteckningarna, vaktsschemana och arbetstidsbokföringen. Enligt 3 mom. skall arbetarskyddsmyndigheten på begäran tillställas en kopia av arbetstidsbokföringen och av arbetsskiftsförteckningen enligt 19 §. Bestämmelsen stämmer överens med artikel 8 i konventionen, där det bestäms om förande av journaler över arbetstiden.

I 22 § bestäms om bestämmelsernas tvingande natur. I 1 mom. sägs att ett avtal genom vilket förmåner som enligt lagen tillkommer arbetstagare minskas är ogiltigt. Enligt 2 mom. får genom arbets- eller tjänstekollektivavtal likväl överenskommas något annat än vad som bestäms om arbetstidens förläggning i 5—7 §, om beredskapstider och arbetstid, om dagliga

vilotider, om vilotid per vecka, om befälhavares fritidsperioder, om ersättning för övertidsarbete per dygn och per vecka, om fritid som övertid ersättning, om arbete på helgdag, om avlösningssystemet samt om arbetsskiftsförteckningar och vaktscheman. Genom arbets- eller kollektivavtal kan dock inte överenskommas om avvikelser från gällande bestämmelser om arbetstagarens minimivilotider per dygn eller nattarbete för unga arbetstagare. Bestämmelsen står i samklang med artikel 5 stycke 6 i konventionen, vilket gör det möjligt att genom kollektivavtal avvika från vad som i konventionen föreskrivs om minimivilotider, förutsatt att arbetstagarens minimivilotid inte i sig minskar.

1.3. Konventionens förhållande till gemenskapslagstiftningen

Sjömännens arbetstidsdirektiv baserar sig på ett avtal mellan European Community Shipowners' Association och Federation of Transport Workers' Unions in the European Union. Avtalet gäller alla sjögående fartyg som är registrerade i medlemsstaterna. I avtalet definieras begreppen arbetstid, vilotid, sjöman och redare. Definitionerna av arbets- och vilotid motsvarar definitionerna i ILO:s konvention. Enligt avtalet får medlemsstaterna bestämma om sjömännens arbetstider antingen via maximiarbetstider eller minimivilotider. Avtalet baserar sig på principen om en åtta timmars arbetsdag och en dags ledighet i veckan. Avtalet blev bindande för medlemsländerna genom sjömännens arbetstidsdirektiv. Direktivet kompletteras av direktivet om tillsyn av efterlevnaden av bestämmelser om arbetstidens längd för sjömän ombord på fartyg som anlöper gemenskapens hamnar. Konventionens förhållanden till direktiven behandlas ovan i avsnitt 4 i den allmänna motiveringen.

2. 1996 års protokoll till ILO:s konvention nr 147 om miniminormer i handelsfartyg

2.1. Innehållet i protokollet

I ingressen till protokollet anges 1976 års ILO:s konvention nr 147 om miniminormer i handelsfartyg som huvudkonvention. Konventionen syftar till att öka den

internationella kontrollen av indisponerade fartyg oavsett under vilket lands flagg de seglar. I ingressen hänvisas till bestämmelserna i artikel 4 stycke 1 i huvudkonventionen om åtgärder som en medlemsstat som ratificerat konventionen kan vidta om dess hamn anlöps av ett fartyg med bristfälliga säkerhets- och hälsoförhållanden.

Enligt artikel 1 i protokollet skall varje medlemsstat som ratificerar protokollet utsträcka förteckningen av konventioner som upptas i bilagan till huvudkonventionen till att omfatta de konventioner som anges i del A i tilläggsbilagan till protokollet och de konventioner i del B i tilläggsbilagan som medlemsstaten eventuellt antar. Om en konvention som nämns i del A i tilläggsbilagan inte trätt i kraft, skall dess upptagande i förteckningen börja gälla först när den träder i kraft.

Enligt artikel 2 i protokollet får en medlemsstat ratificera protokollet samtidigt som den ratificerar huvudkonventionen eller när som helst därefter genom att meddela sin formella ratificering av protokollet till Internationella arbetsbyråns generaldirektör för registrering.

Enligt artikel 3 skall medlemsstaterna i samband med ratificeringen av protokollet ange vilken eller vilka konventioner i del B i tilläggsbilagan de antar. Medlemsstaten får också i en senare förklaring ange vilken eller vilka av konventionerna i del B i tilläggsbilagan den antar, om den inte från första början har antagit alla konventioner.

Artikel 4 förpliktar den behöriga myndigheten i en medlemsstat att för tillämpningen av artiklarna 1 och 3 i protokollet på förhand samråda med de representativa redar- och sjöfolksorganisationerna. Organisationerna skall utan dröjsmål tillhandahållas upplysningar om ratifikationer, förklaringar och uppsägningar från Internationella arbetsbyråns generaldirektör.

I artikel 5 konstateras att 1987 års konvention om sjömans hemresa ersätter 1926 års konvention om hemsändning av sjöman, förutsatt att medlemsstaten har antagit den förstnämnda konventionen.

Artiklarna 6–12 innehåller gängse slutbestämmelser som hör till ILO:s konventioner.

2.2. Protokollets förhållande till lagstiftningen i Finland

För godkännandet av protokollet förutsätts att de två konventioner som nämns i del A i tilläggsbilagan ratificeras. ILO:s konvention nr 133 (1970) om besättningens bostäder ombord på fartyg har ratificerats av Finland 1974. ILO:s konvention nr 180 om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg presenteras ovan i avsnitten 1.1. och 1.2. i detaljmotiveringen.

I del B i tilläggsbilagan nämns de konventioner som medlemsstaten kan anta om den så önskar. Konventionerna är ILO:s konvention nr 108 angående nationella identitetshandlingar för sjömän, ILO:s konvention nr 135 om arbetstagarrepresentanters skydd inom företaget och åtgärder för att underlätta deras verksamhet, ILO:s konvention nr 164 om hälsoskydd för sjömän och ILO:s konvention nr 166 om sjömäns hemresa. Finland har ratificerat samtliga konventioner utom konvention nr 166.

I ingressen till protokollet hänvisas till artikel 4 i huvudkonvention nr 147, enligt vilken en medlemsstat får vidta åtgärder om förhållandena i fråga om hälsa och säkerhet ombord på ett fartyg som anlöper dess hamn avviker från den nivå som förutsätts i konventionen.

I Finland skall arbetarskyddsmyndigheterna kontrollera arbets- och levnadsförhållandena ombord på fartyg. Enligt rådets direktiv 1995/21/EG om tillämpning av internationella normer för säkerhet på fartyg, förhindrande av förorening samt boende- och arbetsförhållanden ombord på fartyg som anlöper gemenskapens hamnar och framförs i medlemsstaternas territorialvatten (hamnstatskontroll) skall förhållandena kontrolleras rutinmässigt i samband med varje inspektion som hör till den normala hamnkontrollen. När protokollet godkänns utsträcks inspektionen till att också gälla arbetstider.

2.3. Protokollets förhållande till gemenskapslagstiftningen

Protokollets förhållande till sjömännens arbetstidsdirektiv och till det direktiv om tillsyn av efterlevnaden av bestämmelser om arbetstidens längd för sjömän ombord på fartyg som anlöper gemenskapens hamnar,

som kompletterar sjömännens arbetstidsdirektiv, behandlas i avsnitt 4 i den allmänna motiveringen.

3. Ikraftträdande och uppsägning

Konvention nr 180 träder i kraft sex månader och protokollet till konvention nr 147 tolv månader efter den dag då ratifikationer från fem medlemsstater har registrerats. Av dessa medlemsstater skall tre ha en handelsflotta av en bruttodräktighet på minst en miljon. Därefter träder konventionen nr 180 i kraft för varje medlemsstat sex månader och protokollet till konventionen nr 147 tolv månader efter den dag då ratifikationen har registrerats. Den 30 september 2001 hade Finlands handelsflotta en dräktighet på sammanlagt 1 646 114.

En medlemsstat som har ratificerat konventionen kan säga upp den sedan tio år har förflutit från den dag då konventionen internationellt trätt i kraft, genom en skrivelse som sänds till Internationella arbetsbyråns generaldirektör för registrering. Uppsägningen träder i kraft ett år efter den dag då den har registrerats. Varje medlemsstat som inte inom det år som följer på utgången av tioårsperioden gör bruk av sin uppsägningsrätt, kan därefter säga upp konventionen vid utgången av varje period om tio år.

En medlemsstat som har ratificerat protokollet får säga upp det vid samma tidpunkt som huvudkonventionen får sägas upp enligt artikel 7 i huvudkonventionen, genom en handling som överlämnas till Internationella arbetsbyråns generaldirektör för registrering. Huvudkonventionen kan sägas upp sedan tio år har förflutit från den dag då konventionen internationellt trätt i kraft genom en skrivelse som sänds till Internationella arbetsbyråns generaldirektör. Protokollets uppsägning träder i kraft, först ett år efter den dag då den har registrerats. I fråga om huvudkonventionen har på motsvarande sätt föreskrivits att varje medlemsstat som inte inom det år som följer på utgången av tioårsperioden gör bruk av sin uppsägningsrätt därefter kan säga upp konventionen vid utgången av varje period om tio år.

Avsikten är att den föreslagna lagen skall träda i kraft samtidigt som konventionen träder i kraft för Finlands del. Det föreslås att om ikraftträdandet skall bestämmas genom

förordning av republikens president.

4. Behovet av riksdagens samtycke och behandlingsordning

I enlighet med 94 § 1 mom. grundlagen godkänner riksdagen fördrag och andra internationella förpliktelser som innehåller sådana bestämmelser som hör till området för lagstiftningen eller annars har avsevärd betydelse, eller som enligt grundlagen av någon annan anledning kräver riksdagens godkännande.

En bestämmelse i ett fördrag eller någon annan internationell förpliktelse bör anses höra till området för lagstiftningen 1) om bestämmelsen gäller utövande eller inskränkning av en grundläggande rättighet som är tryggad i grundlagen, 2) om bestämmelsen i övrigt gäller grunderna för individens rättigheter eller skyldigheter, 3) om det enligt grundlagen skall föreskrivas i lag om den sak som bestämmelsen avser eller 4) om det finns gällande bestämmelser i lag om den sak som bestämmelsen avser eller 5) om det enligt rådande uppfattning i Finland skall föreskrivas om den i lag. På dessa grunder hör en bestämmelse i en internationell förpliktelse till området för lagstiftningen oberoende av om den står i strid med eller harmonierar med en bestämmelse som utfärdats genom lag i Finland (GrUU 11/2000 rd, GrUU 12/2000 rd).

I avsnitten 1.2.1. och 1.2.2. i detaljmotiveringen i denna proposition redogörs i detalj för förhållandet mellan bestämmelserna i konvention nr 180 och bestämmelserna i sjöarbetstidslagen och lagen om arbetstiden på fartyg i inrikesfart. Enligt propositionen innehåller de bestämmelser i konventionen som gäller maximiarbets- och minimivilotider för sjömän samt uppdelning av arbets- och vilotiderna, arbetsarrangemang samt undantag från dem (artiklarna 5 och 7), förbud mot nattarbete för personer under 18 år (artikel 6) samt förande och fastställande av arbetstidsjournaler för sjömän (artikel 8) bestämmelser som hör till området för lagstiftningen, eftersom motsvarande bestämmelser finns i de lagar som nämns ovan. Bestämmelserna om den normala arbetstiden och vilodagar för sjömän (artikel 4) hör likaså till området för lagstiftningen, eftersom de nämnda omständigheterna

regleras i ovan nämnda lagar. Bestämmelserna hänför sig dessutom till den grundläggande rättighet som avses i 18 § 1 mom. grundlagen och som förutsätter att det allmänna skall sörja för skyddet av arbetskraften som ett led i arbetstidsskyddet. De bestämmelser som gäller myndighetens skyldighet att övervaka att bestämmelserna om arbets- och vilotider iakttas (artikel 9) och medlemsstatens skyldighet att vidmakthålla lämplig tillsynstjänst för att övervaka att konventionens bestämmelser genomförs (artikel 15) innehåller likaså bestämmelser som hör till området för lagstiftningen. Enligt de lagar som reglerar sjömännens arbetstid skall arbetarskyddsmyndigheterna övervaka att bestämmelserna om arbets- och vilotider iakttas.

Bestämmelserna om fartygens bemanning och arrangemangen i fråga om den (artikel 11) samt om redarens och befälhavarens ansvar (artikel 13) hänför sig till lagstiftningen. Bestämmelser om ansvaret för instanserna i fråga finns i sjölagen (674/1994). I sjömanslagen (423/1978) och lagen om skydd i arbete (299/1958) bestäms dessutom om arbetsgivarens förpliktelser i fråga om arbetarskyddet.

Bestämmelsen om att personer under 16 år inte får arbeta ombord på fartyg (artikel 12) motsvaras av sjömanslagens bestämmelse om att i arbete får anställas män som under förloppet av samma kalenderår fyller 16 år och kvinnor som under förloppet av samma kalenderår fyller 17 år. Bestämmelsen hör till området för lagstiftningen.

Protokollet till konvention nr 147 innehåller inte några bestämmelser som hör till området för lagstiftningen.

Konvention nr 180 innehåller inte några bestämmelser som berör grundlagen så som avses i 94 § 2 mom. grundlagen. Enligt regeringens uppfattning kan konventionen således godkännas med enkel majoritet och förslaget till lag om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i konventionen kan godkännas i vanlig lagstiftningsordning.

Enligt artikel 19 i Internationella arbetsorganisationens stadga skall varje medlemsstat inom en viss tid efter den allmänna konferensen föra konventioner och rekommendationer som godkänts av den allmänna konferensen till behörigt statsorgan för lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder.

Därför bör konvention nr 180 och protokollet till konvention nr 147 föras till riksdagsbehandling. Efter det att behövliga lagändringar trätt i kraft den 1. mars 2001 innehåller inte sjöarbetstidslagen och lagen om arbetstiden på fartyg i inrikesfart några bestämmelser som strider mot konvention nr 180 eller protokollet till konvention nr 147.

Med stöd av vad som anförts ovan och i enlighet med 94 § grundlagen föreslås

att Riksdagen godkänner Internationella arbetsorganisationens konvention nr 180, som antagits den 22 oktober 1996 vid

åttiofjärde Internationella arbetskonferensen i Genève och som gäller sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg, och att Riksdagen godkänner 1996 års protokoll till 1976 års konvention nr 147 om miniminormer i handelsfartyg, vilket antagits den 22 oktober 1996 vid åttiofjärde Internationella arbetskonferensen i Genève.

Eftersom konventionen om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg innehåller bestämmelser som hör till området för lagstiftningen föreläggs Riksdagen samtidigt följande lagförslag:

Lagförslag

Lag

om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i konventionen om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §
De bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i den vid Internationella arbetskonferensen den 22 oktober 1996 i Genève antagna konventionen nr 180 om sjömäns arbetstid och bemanningen på fartyg

gäller som lag sådana Finland har förbundit sig till dem.

2 §
Om ikraftträdandet av denna lag bestäms genom förordning av republikens president.

Helsingfors den 3 maj 2002

Republikens President

TARJA HALONEN

Arbetsminister Tarja Filatov